

Autor

Joan Anton Rabella
Oficina d'Onomàstica
(Institut d'Estudis Catalans)

**Explicació de la gestió,
els objectius, els processos i les característiques
de la publicació dels
Críteris per a la toponímia en l'àmbit municipal.**

Gestació i objectius

Des del moment de la refundació de l'Oficina d'Onomàstica de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans l'any 1991, un bon nombre de consultes apuntaven reiteradament cap a una de les mancances més significatives en l'àmbit de l'onomàstica catalana: la falta d'uns criteris de caràcter eminentment pràctic per a un ús aplicat de la toponímia. Encara que l'onomàstica en general, i més concretament la toponímia, no compta amb gaires treballs de caràcter teòric en l'àmbit de la llengua catalana, encara resulten menys nombrosos els estudis des de la perspectiva del seu ús social, no tan sols referit a les obres escrites, sinó també a la retolació.

A partir d'aquesta situació, i sobretot a mesura que s'anaven acumulant les consultes sobre aquesta qüestió que provenien dels ajuntaments, vam començar a pensar en la possibilitat de realitzar una publicació que aplegués els aspectes més importants i freqüents de l'ús de la toponímia, tant pel que feia als criteris de denominació com als criteris d'escriptura i retolació. D'aquesta manera, a partir del moment en què es va intensificar la relació amb diversos departaments de la Generalitat de Catalunya, l'Institut Cartogràfic de Catalunya, el Consorci per a la Normalització Lingüística i els ajuntaments, es va veure que, més que una possibilitat, era una necessitat. Així, després de la constitució de la Comissió de Toponímia de Catalunya (2001) arran de les tasques de realització del projecte del *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* (maig de 1998 - octubre de 2003), es va formar un marc de col·laboració que havia de permetre la redacció i la publicació d'un document d'aquest tipus. En bona mesura, l'organització i la realització de les I Jornades sobre Toponímia Catalana, a Bellver de Cerdanya (3-5 de juliol de 2003), per part de la Comissió de Toponímia de Catalunya (CTC) va contribuir a perfilar les principals necessitats i problemàtiques de l'ús de la toponímia a Catalunya.

Procés de realització i publicació

A partir d'aquell moment, i amb la informació aplegada en les conclusions d'aquelles I Jornades, es va començar a treballar des de la CTC en la realització d'uns criteris centrats en la toponímia d'àmbit municipal i, en aquest mateix sentit, adreçats principalment als ajuntaments. Per a la preparació i l'execució d'aquest projecte es va constituir un grup de treball (6 de juliol de 2004), en què van participar inicialment: Anna Adroer (del Departament de Política Territorial i Obres Públiques), Mònica Pereña i Marta Xirinachs (de la Secretaria General de Política Lingüística), Ferran Lozano i Teresa Planagumà (del Consorci per a la Normalització Lingüística) i Josep Moran i Joan Anton Rabella (de l'Oficina d'Onomàstica del IEC).

L'objectiu fonamental d'aquests criteris, com ja hem avançat, era publicar una obra de caràcter eminentment pràctic, una eina de treball que ajudés a resoldre els dubtes més habituals —pel que fa a l'escriptura dels topònims, la retolació, etc.— de les persones que realitzen tasques relacionades amb el món de la llengua des del punt de vista professional (assessors lingüístics, correctors, tècnics dels serveis lingüístics municipals, personal del Consorci per a la Normalització Lingüística, etc.). Es tractava, doncs, no d'una obra extensa, de caràcter exhaustiu, que provés de tractar detalladament tots els aspectes de la toponímia, teòrics i/o aplicats, sinó de confeir una publicació breu, en què constessin els aspectes més significatius de l'ús de la toponímia i que, sobretot, fos molt fàcil de consultar i de fer servir, de manera que esdevingués una veritable obra de consulta quotidiana i que contribuís realment a l'extensió de l'ús correcte de la toponímia. Es pensava, per tant, en una publicació que no contindria una teorització profunda i extensa des del punt de vista més científic o acadèmic, sinó que es basaria en l'exposició sintètica i en l'exemplificació de caràcter pràctic. En aquest sentit, els exemples que contenen els *Críteris* resulten essencials.

La tasca, tanmateix, resultava comple-

xa i el projecte es va alentir fins que, al mes de maig de 2005, es va reprendre, també amb la incorporació de Pilar Murtra (de la Secretaria General de Política Lingüística), Alfred Castells (del Consorci per a la Normalització Lingüística), Jusep Loís Sans (del Consell General d'Aran) i Isabel Ticó (de l'Institut Cartogràfic de Catalunya), sota la coordinació de l'Oficina d'Onomàstica.

Aquesta vegada la feina va progressar ràpidament, i una vegada acabada la redacció i el procés d'esmenes per part del grup de treball, durant el mes de setembre de 2005 es va enviar la versió final als diversos membres de la CTC perquè hi poguessin fer les esmenes i els suggeriments necessaris. Posteriorment, amb les incorporacions que s'hi van aportar, es va presentar al ple de la CTC (6 d'octubre de 2005), que va aprovar el text i va decidir tirar endavant la publicació dels *Criteris*. A partir d'aquest moment, es va trametre la versió definitiva al Consell General d'Aran, que va encarregar l'adaptació d'aquest treball a l'aranès a Frederic Vergés.

Entre el mes de desembre de 2005 i el mes de maig de 2006 es va seguir el procés de publicació, complex per les característiques tipogràfiques i, sobretot, per les il·lustracions, ja que, com ja hem indicat anteriorment, es volia que fos una eina de consulta àgil i que molts dels nombrosos exemples hi figuressin en format de rètol o de placa de carrer. D'aquesta mane-

ra, al mes de juliol de 2006 la publicació ja estava enllestida, encara que no es va presentar, però, fins al mes d'octubre d'aquell mateix any. De la primera edició catalana, se n'ha fet un tiratge de 3.500 exemplars, i de la versió aranesa, titulada *Critèris entara toponímia d'encastre municipau*, 500.

I el 30 de novembre de 2006 se'n va fer la primera presentació fora de la CTC durant el II Seminari de metodologia en toponímia i normalització lingüística, celebrat a la Universitat de les Illes Balears i organitzat pel Gabinet d'Onomàstica d'aquella mateixa universitat.

Contingut i estructura

Com ja hem avançat, els *Criteris per a la toponímia d'àmbit municipal* tenen una presentació pensada perquè sigui una obra de consulta fàcil d'utilitzar, amb nombrosos exemples, que en molts casos es presenten en format de rètol o placa de carrer i amb els principals temes destacats amb negreta.

Aquesta obra està estructurada en dos grans apartats: el primer dedicat als *Criteris de denominació i de fixació*, i el segon, als *Criteris d'escriptura i retolació* de la toponímia. La publicació es completa amb un tercer apartat d'annexos, en què s'especifica el marc legal que afecta la toponímia a Catalunya i en què es dona una llista sumària de les principals fonts de consulta i dels enllaços més útils en

També és recomanable mantenir-la quan s'abreuja el genèric:

C. de Balma

Quan la part específica és un adjectiu, un número o una lletra, el topònim no porta preposició, mentre que els adjectius van amb majúscula inicial perquè actuen com a nom propi:

Carrer Gran **Carrer K** **Plaça Major**

c) L'article

En la retolació viària, l'article segueix les normes generals de majúscules i minúscules, de contracció amb les preposicions i d'apostrofació. Es manté davant del nom de persones que van precedits pel seu càrrec, ofici, tractament, etc. (aquests noms comuns han d'anar amb majúscula perquè formen part del nom propi de la via urbana):

Avinguda del General Moragues **Carrer del Pintor Fortuny**
Plaça del Doctor Balañà i Jovany

També s'hi manté quan aquests mots descriptius hi apareixen tot sols:

Carrer dels Almogàvers **Carrer de les Ramelleres**

12

amb les formes ortogràfiques catalanes, sempre que no hi hagi tradició gràfica en català d'escriure aquell nom:

Barrada de Txetxènia **Carrer de Khartum** **Plaça de Yokohama**

A la Vall d'Aran s'aplicarà aquesta norma referida a l'aranès.

e) Dates

En els noms de les vies urbanes, les dates (llevat dels anys en les dates completes i dels segles) s'escriuen amb lletres:

Carrer del Vint-i-sis de Gener de 1941 **Passatge del Segle XX** **Passatge de l'Onze de Setembre**

f) Partició de noms en la retolació

Si en una placa de retolació el nom es divideix en dues línies, la preposició de (i també d') i la conjunció i no poden quedar al final de la primera línia:

Carrer d'Angel Guimerà i no ~~Carrer Angel Guimerà~~
La Pobla de Mafumet i no ~~La Pobla de Mafumet~~
Vilanova i la Geltrú i no ~~Vilanova i la Geltrú~~

18

aquest àmbit. I al final, tanca el llibret un índex temàtic, que té l'objectiu de facilitar la consulta dels diversos aspectes concrets. Vegem de manera més detallada el contingut dels dos apartats fonamentals.

Criteris de denominació i fixació

En la part introductòria d'aquest bloc temàtic, es caracteritzen sumàriament els noms propis de lloc i s'hi tracta l'aplicació de la normativa a la toponímia, el procés d'atribució de noms als llocs i l'ús de l'article (manteniment, regularització de l'article literari, conservació de l'article salat, ús de l'article personal, escriptura de l'article en aranès, etc.).

El contingut pròpiament dit, es divideix en tres subapartats. El primer està dedicat als *Noms de municipis i de nuclis de població* i s'hi analitzen els diversos tipus de noms de municipi que hi ha, les possibilitats de denominació quan es vol incloure més d'un nom de població en la denominació del municipi, els canvis en els noms d'aquests, l'ús dels determinatius, la problemàtica dels noms artificiosos, etc.

El segon subapartat se centra en la *Toponímia urbana*. Concretament parla de les denominacions de barris, urbanitzacions i polígons industrials, i també dels noms dels equipaments, de les masies i, de manera més detallada, de les vies urbanes: de l'ús dels genèrics, de la preposició *de*, de l'article, del nom propi —i dins aquest, dels aspectes més significatius dels antropònims i dels topònims—, de les dates i de la partició de noms en la retolació.

I el tercer es refereix als *Accidents geogràfics*. Després d'una part introductòria —en què es parla de l'aplicació de la normativa, de la retolació, de les formes dialectals i de l'ús de les majúscules en la toponímia—, aquest subapartat se centra en dos aspectes: la hidronímia, el nom dels cursos d'aigua, i l'oronímia, el nom dels elements del relleu.

Criteris d'escriptura i retolació

En aquest segon bloc temàtic es tracten de manera concreta alguns dels aspectes més freqüents de l'ús escrit de la toponímia, tant en textos com en la retolació, sigui de carreteres, sigui de carrers. Aquest bloc es divideix en sis temes: 1) Abreviacions; 2) Accentuació (referida a la retolació); 3) Aglutinacions (dels noms propis); 4) Guionets (en els noms dels municipis i dels

nuclis de població, però també en la microtoponímia); 5) Majúscules i minúscules (en els genèrics i en els articles, i pel que fa als topònims, en els noms més habituals, en els que presenten una estructura menys corrent i en els exònims), i 6) Puntuació (en la retolació i en les abreviatures).

La publicació, que també es pot consultar a través del web de la Comissió de Toponímia de Catalunya (www.gencat.net/toponimia/), s'ha distribuït a tots els ajuntaments i als serveis de consulta i assessorament lingüístic, i les primeres valoracions que n'hem rebut són molt positives, principalment des dels ajuntaments, que han indicat que ja l'estaven aplicant i que els era molt útil. En aquest mateix sentit, la informació rebuda des de fora del Principat (des de la Universitat de les Illes Balears, des d'ajuntaments del País Valencià, etc., però també de fora del nostre domini lingüístic) confirma que no era només una obra necessària en el nostre àmbit; així tant des d'Euskaltzaindia (la Reial Acadèmia de la Llengua Basca) com de la Real Academia Galega ens han comentat que els ha fet plantejar-se la necessitat de realitzar unes obres similars prenent com a model aquests *Criteris*.

Encara que estrictament aquests *Criteris* no es poden considerar una directriu prescriptiva o normativa, la Comissió de Toponímia de Catalunya els ha publicat no solament amb la intenció d'ajudar a resoldre dubtes concrets en l'àmbit de l'ús social de la toponímia, sinó també amb la voluntat de contribuir a establir i difondre un sistema que permeti una utilització homogènia de la toponímia, de manera que ajudi a fixar-la i preservar-la perquè, com reflecteix aquesta mateixa publicació (i com postulen les publicacions del Grup d'Experts de les Nacions Unides en Noms Geogràfics), és un patrimoni cultural molt valuós.

I de la mateixa manera que finalitza la *Presentació dels Criteris*, volem acabar recordant Teresa Planagumà, que va participar molt activament en la realització d'aquesta obra i que va morir poc abans que es publicués, una persona amb qui vam tenir la sort de col·laborar en els darrers anys i que va contribuir vivament a l'estudi i la difusió de la toponímia de la Garrotxa i de Catalunya. ■